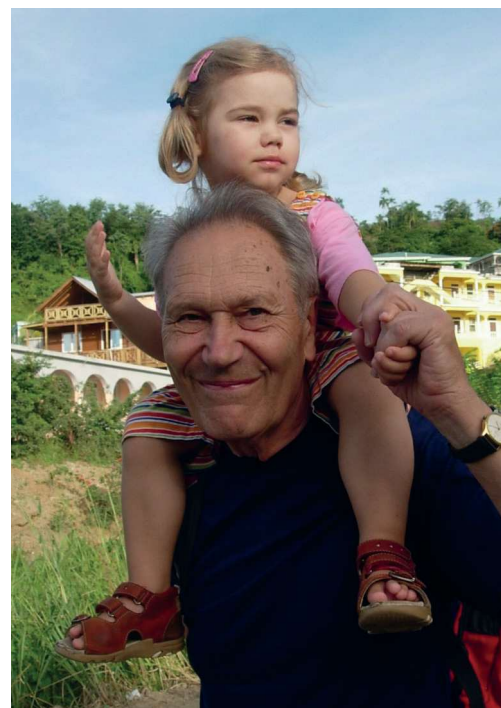

Jiří Štikar

Pamětník počátků rozvoje dopravní psychologie u nás

Dne 17. března letošního roku docent Jiří Štikar oslavil 89. narozeniny.

Nedávno uvítal příležitost prožít si znovu svůj profesní život, když využíval vzpomínky a bohatý písemný archiv k sepsání kapitoly o historii dopravní psychologie v České republice a ve střední Evropě.

Studium psychologie absolvoval na Univerzitě Karlově v Praze. Jeho učiteli byli profesoři Doležal, Stavěl, Příhoda, Tardy, Vondráček a další významní psychologové. Nejvíce ho ovlivnil profesor Doležal, u něhož pracoval již během studia jako pomocná vědecká síla. Díky němu se stal pokračovatelem a velkým zastáncem teorie pracovní činnosti a její regulace. Na tento přístup navazoval i ve svých dalších výzkumech včetně aplikace v dopravní psychologii.

Po absolvování studia nenastoupil na místo klinického psychologa, protože byl přijat doc. Ivanovem do Výzkumného ústavu bezpečnosti práce ROH (VÚBP). To mu umožnilo pracovat v oblasti psychologie práce podle jeho zájmu. První poznatky v praxi dopravní psychologie získal spoluprací s Ústředním ústavem železničního zdravotnictví, kde pracovalo pět psychologů. Ale i ve VÚBP se v roce 1955 začal odbor psychologie bezpečnosti práce zabývat výzkumem příčin nehod v silniční a městské dopravě. Tento výzkum popsala Simona Hoskocová v medailonku profesora Hoskovce, a proto není třeba se k němu vracet.

Je ale třeba zmínit spolupráci s Jiřím Hoskovcem i s Jiřím Pourem, která vycházela z osobního přátelství. V profesním životě byl Jiří Štikar týmovým hráčem. Snad se to přeneslo ze sportu, kdy byl úspěšný v basketbalových prvoligových družstvech a poznal výhody práce v týmu pro celkový výsledek. O Hoskovcovi a Štikarovi se hovořilo jako o Hanzelkovi a Zikmundovi v dopravní psychologii, jejich spolupráce trvala celých 56 let. S Pourem vytvořili skupinu „*tri Jiri*“, jak jim říkali v Německu.

V 60. letech vyplynula nutnost komplexního vyšetřování psychické a pracovní způsobilosti osob, které se měly zabývat řízením vozidla profesionálně. J. Štikar s J. Hoskovcem a s dalšími spolupracovníky připravili soubor vhodných psychodiagnostických metod. Tato metodika byla validizována.

Později pracoval Jiří Štikar v Psychologickém ústavu UK. Další metodiky již vytvářeli psychologové Ústavu silniční a městské dopravy ve spolupráci s dopravními psychology z terénních pracovišť. Tyto metodiky dr. E. Bakaláře a spol. posuzoval Jiří Štikar pro oponentní řízení.

V dalších letech se výzkumná trojice zaměřila především na problematiku výcviku řidičů. Provedla řadu výzkumů ověřujících efektivitu výcvikových metod a postupů, zejména užití automobilových trenažérů. Vytvořili metodiku pro vícefázovou přípravu řidičů a řada zemí ji od nás převzala. Psychologie přispěla k tomu, že naše autoškolství v 60. a 70. letech patřilo k nejrozvinutějším ve světě, v mezinárodním srovnání se umístilo na 2. místě. V kanadském Montrealu v rozsáhlé výzkumné studii z roku 2016 uvedli, že výsledky tohoto výzkumu z 60. let byly počátkem evropských simulatorových výzkumů.

V loňském roce proběhla unikátní výstava (autor Robert Kotál) věnovaná historii a vývoji československého autoškolství v Národním památníku na Vítkově, zaměřená nejen na oblast vyučovacích pomůcek, ale právě i na způsob přípravy řidičů, metody a mezinárodní spolupráci. Zde bylo možné ocenit úsilí těchto tří dopravních expertů.

Publikovat začali v roce 1962, kdy společně s fyziologem docentem Benou vydali publikaci Psychologie a fyziologie řidiče, která podala u nás první rozsáhlý přehled o problematice dopravní psychologie. Zájem o ni umožnil její druhé rozšířené vydání. Práce na knize je tak pohltila, že v bytě docenta Beny, kde pracovali, málem zapomněli oslavit i Silvestra na konci roku 1961.

Následovala celá řada dalších publikací Jiřího Štikara, ať již monografií nebo ve spoluautorství s dalšími odborníky. Některé z nich byly přeloženy a vydány v zahraničí.

Některé odlišnosti v zaměření J. Hoskovce a J. Štikara přece jenom existovaly. Profesor Hoskovec měl větší zájem o problematiku obecné psychologie a historie psychologie. Docenta Štikara více oslovila oblast psychologie práce a inženýrské psychologie, nejen z toho důvodu, že několik let před ukončením svého působení na katedře psychologie vedl její oddělení. Rád přednášel a vedl či konzultoval diplomové, rigorózní a disertační práce studentů. Hodně z nich bylo zaměřeno na dopravní psychologii. Vždy zdůrazňoval teoretická a metodologická hlediska jako nezbytná východiska pro přípravu studentů i v rámci výzkumu a řešení dopravně psychologických praktických problémů.

Pro oblast dopravní psychologie byla vždy otevřena možnost publikovat v časopise Psychologie v ekonomické praxi. Tyto možnosti se ještě více posílily od roku 1994, kdy doc. Bureš předal Jiřímu Štikarovi vedení časopisu. Ten k redakčním aktivitám přizval Jiřího Hoskovce. Psychologie v ekonomické praxi se stala pod jejich vedením časopisem i pro dopravní psychology. Jiří Štikar v redakční práci využíval zkušenosti, které získal v 70. letech jako člen redakční rady časopisu Accident analysis and prevention, který vydávala Pensylvánská univerzita v Pergamon Pressu a editorem byl Frank A. Haight.

Jiří Štikar navázal také řadu přátelských kontaktů s dopravními psychology v Evropě i v zámoří, což přispívalo k cenné vzájemné výměně poznatků a zkušeností.

Během jeho profesního života ho těšilo, že má ve své rodině pokračovatelku v úsilí o rozvoj dopravní psychologie a že i nejmladší generace, vnučka Marie, má zájem a chuť v rodinné tradici pokračovat.

PhDr. Jana Štikarová, Ph.D.

Na fotce: tři Jiri

